

Coğrafya'nın günümüzdeki bilgikuramsal görünümü nedir?

CEZMİ SEVGİ

Günümüz dünyasında insanların dörtte üçünden fazlası, açlık, sefalet ve yoksulluğun oluşturduğu azgelişmişlik koşullarında yaşamaktadır. Azgelişmişlik, yirminci yüzyılın son çeyreğinin belki de en büyük sorunudur.

Üçüncü Dünya ülkelerinde, çok geniş yayılma alanları içinde bulunan insanların oluşturdukları gruplar ya da devletler, kuşkusuz birbirinden, gerek geçirmiş oldukları tarihsel süreç, gerekse sosyo-ekonomik, kültürel ve alansal bütünsellik açısından farklıdır.

Öncelikle, "azgelişmişlik" kavramı ile paralellik içinde olduğu kanısını uyandıran ve bu yönde dal budak salmış birtakım kavramların açıklığa kavuşturulması, sonra da "azgelişmişlik" olgusuyla ilgili alansal farklılaşmaların **anakara, ülke ve bölgeler** düzeyinde bir sınırlandırmasını yapmak gerekmektedir. Böyle bir sorunun, ülke, ülkeler ve ülkelerarası bir düzeyde çözümlenebilmesi, alansal karşılıklı etkileşimlerin ortaya konulabilmesi ile olanaklıdır. Bunun içinde, hiç kuşkusuz başta gelen temel yaklaşımlardan birinin coğrafi olması gerekmektedir.

Klasik anlamda da olsa, insanlığın bilimsel bir aracı olan coğrafyanın, günümüzdeki gelişen koşulları ve bu doğrultuda ortaya çıkan çelişkileri, kendi bilgikuramı (epistemoloji) ile ele alması gerekmektedir. Bu yaklaşım, coğrafya biliminin bilgikuramsal düzeyde diğer bilimlerle olan farklılığını ortaya koyacağı gibi, olgunun haklılığında yatan gerçeklerle, savununun temel çıkışı da belirleyecektir. Böylece, yüzyılın değil belki de tarihin en önemli sorununa ışık tutacaktır. Kanımızca, coğrafya biliminin bilgikuramsal yapısının, artık yalnızca üniversitelerde değil, üniversite dışında da çeşitli insanlar ve gruplarca tartışılması gereklidir; daha iyi yaşam koşullarına ulaşabilmek için nasıl bir alansal düzenleme yapmak gerektiğinin ve toplumsal yönde bu disiplin bilincinin nasıl bir katkı gücüne sahip olduğunun ortaya konulması zorunludur. Bu konuyu ele almamızın temel nedeni, bu düşünceye dayanmaktadır. Konuyla ilgili yapısal sorunlara, kuramsal ve alansal yaklaşımlarda bulunmadan önce, konunun içeriğinin ve içinde bulunduğumuz birtakım zorunlulukların açıklanması gereklidir; konunun kendi içinde çeşitli boyutlarda değişiklikler göstereceği ve bu farklılaşmalar çerçevesinde birtakım çelişkilerin ortaya çıkacağı düşüncesiyle, alan-

sal ve kuramsal karşıtlıkların (zıtlıkların) günyüzüne çıkaracağı sorunların belirlenmesi gereğini duyuyoruz.

Güçlüklerimiz üç ana noktada yoğunlaşmaktadır; ilk önemli engelin bu tür bir araştırmada kullanılacak **ölçekten** kaynaklandığını vurgulamalıyız. Şöyle ki, genel olarak, bugüne dek yapılan coğrafi araştırmalarda alabildiğince büyük ölçekler kullanılarak birtakım özgül (spesifik) konuların incelenmesi yoluna gidilmiştir. İlke olarak, bir köyün monografik araştırmasını yaparken kullandığımız ölçek ve elde ettiğimiz verilerle, bir kentin ya da bölgenin incelenmesinde kullandığımız ölçek sonucunda elde ettiğimiz verilerin aynı gerçekleri yansıtmayacağını, ölçeklerin birbirlerinden farklı olmaları nedeniyle sonuçlarının da farklı olabileceğini düşünmek gerekir. Kaldı ki coğrafyacıların yapmış oldukları araştırmalarda seçtikleri alanların boyutları açısından, kullandıkları ölçeklerin büyüklükleri doğrultusunda hangi ölçütlerin yönlendirici oldukları da ayrı bir sorun oluşturmaktadır. Seçimlerin kendi isteklerinden mi, yoksa bir takım etkileşimlerden mi kaynaklandığını saptamak, karşılaştığımız en önemli güçlüklerden birisidir. Çünkü, çok büyük bir ölçekle ele alınıp araştırması yapılan çok sınırlı bir yöredeki -birkaç köyü içeren- verilerin, bu köylerin içinde bulunduğu bölgenin gerçeklerini yansıtmayacağı açıktır. Ölçek ve alanla ilgili değerlendirmeyi biraz daha açacak olursak, örneğin, "büyük bir ölçekle" çok dar bir alanda ne olup bittiğini anlayabilmemiz ve "küçük bir ölçekle" geniş bir bölgedeki alansal koşulların incelendiği durumda, gelişme ve değişimin doğru verilerini yakalayabilmemiz güçleşmektedir. Örneğin, bir devletin sınırları içindeki herhangi bir bölgede alansal bir inceleme yapıldığında, bu bölgeyle diğer bölgeler arasındaki karşılıklı etkileşimleri, **küçük ölçekle** yaptığımız bir incelemede kısmen de olsa açıkça görebiliriz. Oysa, bir köyün büyük ölçekle yapılan monografik araştırmasında bunu görebilmemiz olanaksızdır. Ayrıca, değişik zaman bölümleri söz konusu olduğunda, Yves LACOSTE'un da belirttiği gibi(1), aynı durum, tarihsel çözümler için de geçerlidir. Yazar, **uzun zamanlar tarihi** ve coğrafyanın **küçük ölçekteki** çözümlenmesi ile **kısa zamanın oluşturduğu tarih** ve **büyük ölçekle** yapılan bir çözümlenme arasında büyük farklılıklar bulunduğunu vurgulamakta ve bunun da ötesinde, doğru bir çözümlenme yapabilmek için "alan" ve "zaman" ölçeğinin çok iyi değerlendirilerek, elde edilen bilgilerden sonra, "nasıl" "neden" ve "nerede" sorularının yanıtının aranması gerektiğini savunmaktadır. Kuşkusuz gerçekler bir değişim içindedir, bu nedenle belirli alanlarda oluşan coğrafi olaylara, kalıplaşmış görüşler doğrultusunda baktığımızda, olayların dönüşüm koşullarını açıklamamız çok güç olacaktır.

İkinci önemli güçlük, herhangi bir bölge, ülke ya da ülkeler topluluğunda ortaya çıkan karşılıklı alansal etkileşimler sonucundaki **değişimlerin** nasıl bir "neden ve niçinler" dizisinin etkisiyle oluştuğunu anlayabilmek açıklayabilmektir. Tüm insanların yararına olacak bir düzenlemeyi gerçekleştirebilmek, bizce çok karmaşık ve oldukça güç bir inceleme ve araştırmayı zorunlu kılmaktadır. Bir ülkedeki herhangi

bir bölgenin, kendi alansal sınırları içindeki değişimleri ile ilgili olarak o ülkenin diğer bölgelerinin bu değişimler üzerinde olan etkilerinin bir sınırlanmasını ya da sınıflandırmasını yapmak oldukça güçtür. Çünkü, bir ülkedeki herhangi bir bölgenin diğer bölgelere oranla daha çok gelişmesini yalnızca doğa koşullarına bağlamak, örneğin gelişen bölgedeki sanayileşmeyi belirli birtakım sınırlı verilerle açıklamaya çalışmak, işin kolayına kaçmaktan başka bir şey değildir.

Üçüncü büyük güçlüğe gelince, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle son 25-30 yıldan bu yana, az gelişmiş ülkelerde coğrafya biliminin bilgikuramı yönünde haklı gerekçeleriyle kendi araştırma alanı içine aldığı ana bilim ve alt uzlanım dallarını oluşturan konularda görülen **hızlı değişimler**dir. Bu doğrultuda önemli olan, değişimlerin coğrafya dışındaki birtakım bilim dalları tarafından, alansal bir yaklaşım ve belli bir düzenleme yapılmaksızın, kendi disiplinleri doğrultusunda incelenmesi sonucu ortaya çıkan, birbirleriyle çelişen sonuçların aydınlığa kavuşturulmasıdır. Örneğin, hızlı bir kentleşmenin sonucu ortaya çıkan gecekondu sorunu ve çarpık kentleşme olgusu ya da nüfus patlamasında olduğu gibi. Bu sorunların çözümü sözde bilimsellik değil, ancak ussal ve bilimsel bir yaklaşım yapmakla olanaklıdır.

Günümüzde coğrafya disiplininin, genelde, yalnızca dünyayı betimlemeye yarayan **elemanları** sergileyen bir bilim dalı olduğu düşüncesi yaygındır. Bu görüşte olanlar, coğrafyada **anlamak** ve **açıklamak** yerine, belleme yetisinin gerekli olduğunu sürekli vurgulamak istiyorlar. Bunun da ötesinde, coğrafya biliminin yalnızca "bilmek için bilmek" olduğu ve bu disiplinin toplumsal kalkınmaya hiçbir katkısının olmadığını ve olmayacağı görüşünü savunanların sayısının da gün geçtikçe arttığını görmekteyiz. Bu görüşler üniversite ve orta öğretimde olduğu gibi kamuoyunda da hergün yoğunlaşarak yayılmaktadır. Özellikle iletişim araçlarının (radyo, TV, sinema, reklam filmleri, vb.) coğrafi bilgileri, bizlere çok iyi bir şekilde aktarabildiği düşüncesi yaygınlaşmakta ve gün geçtikçe insanların alanla ilgili düşünme biçimlerini etkilemektedir. Bu durum karşısında üniversite içinde ya da dışındaki coğrafyacılar da görülen durgunluk ve suskunluk, gerçekte kaygı verici, açıklanması gereken bir takım sorunları da beraberinde getirmektedir. Bizce bu sorunların en önemlisi, bugüne kadar coğrafya biliminin bilgi kuramının oluşturulmamış olmasından ileri gelmektedir. Böyle bir eksiklikten, çok yakın bir zamana kadar (10-15 yıl öncesi), pek az coğrafyacı etkilenmiştir. Bunun en büyük nedenlerinden biri, üniversite içinde ya da dışında bu bilimin bilgikuramı ile ilgili tartışmaların eksikliği ve tartışmaların yapılmamış olmasıdır.

Buna karşın, diğer sosyal bilimlerde bu tür tartışmalar yapılarak -tarih, ekonomi, sosyoloji, v.b.- bu **bilimlerin bilgikuramsal yapıları** oluşturulmaya çalışılmış ve bazı sonuçlara da varılmıştır. Tartışmalar önce kamuoyunda başlatılarak daha sonra üniversitelerde sürdürülmüştür. Bu nedenle kamuoyunda, bu bilimlerle ilgili olarak, kendi düşünsel biçimleri ve gelecekleri açısından **özenli** yaklaşımların doğması sağlanmıştır. Coğrafya bilimine karşı duyarsızlığın bir nedeni de bu olsa gerekir.

Coğrafya biliminin içeriği ve toplumsal kalkınma açısından çok önemli katkıları yönünde kamuoyu ve halk kitlelerinde oluşan bu ilgisizliğin ortaya çıkış nedenlerini, belki de, bu disiplinin geçirdiği tarihsel süreci kısaca irdeleyerek anlamak olasıdır. Bu konuda geniş kapsamlı bilgi Erol TÜMERTEKİN'in "Beşeri Coğrafya'ya Giriş" (2) adlı yapıtının ilk bölümünde açıklanmıştır. Biz burada konumuzu ilgilendiren yönleriyle coğrafya biliminin geçirdiği tarihsel süreçle ilgili bazı yaklaşımlarda bulunacağız.

Coğrafyanın bilimsel bir içerik kazanarak ortaya çıkışını, devlet gücünün tarih sahnesinde yer aldığı anda oluştuğunu açıklayan Yves LACOSTE(3) Herodot'un Hıristiyanlığın doğuşunaan 446 yıl önce Atina emperyalizmi üzerine gerçekleştirmiş olduğu bir araştırmasında, orta çağdaki Arap coğrafyacılarının betimlemelerinin ve büyük keşiflerin, gerçek anlamda birer coğrafi araştırma oluuklarını vurgulamaktadır. Yazar XIX. yüzyıla kadar süregelen coğrafyayı **Genel Kurmay Coğrafyası** olarak nitelendirmekte ve coğrafyanın daha çok yönetici güçlerin bir aracı olarak belirlediğini vurgulamaktadır. XIX. yüzyıldan sonra, okullara **eğitim-bilim** olarak giren coğrafyayı ise **Profesörlerin Coğrafyası** olarak adlandırmaktadır.

Her bilimin eğer bir dünya görüşü olması gerekiyorsa, coğrafyanın da bir dünya görüşü olması gerekmektedir. Bu görüşü savunan Anthony R. de SOUZA ve Philip W. PORTER(4) "Batı ülkelerindeki coğrafya'da dünya görüşü" adlı makalelerinde coğrafya ve coğrafyacılar üzerine düşüncelerini şöyle açıklamaktadırlar: "GEO-GRAPHY" sözcüğü genelde dünya görüşü anlamına gelmektedir. Batılı coğrafyacılar en azından iki konuda, dünya görüşlerinin biçimlenmesine yardım eden psişik bir kuşatım içine girdiler. Bunlar, batılı araştırma ve keşif ile alan konularıdır. XV. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar olan süre Avrupa'nın araştırma ve keşif tarihidir. Bir anlamda da bu, coğrafyacıların bir öyküsüdür. Coğrafyacılar, bu dönemlerde deniz aşırı geziler yaparak Kraliyet Coğrafya Derneği'ne bir takım raporlar gönderiyorlardı. Bu raporlar "Günün Büyük Haberleri"ydiler. Coğrafyacılar Avrupa bilincinin, ilk kez yeryüzünün geniş çevresel dokularının (pattern) tutarlı bir betimine ulaşmasına yardımcı oldular. Ayrıca, başka kara parçalarında bulunan doğal zenginlikler ve kültürel farklılıklar hakkında bilgi sağladılar. Yayında "coğrafya derneklerinin kökenleri" ile ilgili görüşler ise şöyle açıklanmaktadır: Bu derneklerin kökenleri ile ticari ilişkiler ve emperyalizm arasında sıkı bir ilişki vardır. Derneklerin mali desteği ve üyelerinin çoğu iş çevrelerinden -tüccar, fabrikatör, gemi sahibi- geliyordu. Avrupa'daki bu dernekler, liman ve fabrika kentlerinde gelişti ve emperyalizmin doğuşuna rastlayan yıllarda büyük sermaye edindiler. Derneklerin çoğu, yönetimi olarak ticari kolonici idi ve açıkça koloni yoluyla yayılmayı savunuyorlardı. O halde, XIX. yüzyıla gelinceye dek coğrafya, birtakım ayrıcalıklı derneklerin ve devlet yönetimini elinde bulunduranların kendi çıkarları doğrultusunda kullandıkları bir araçtı. Kitleler ise, coğrafya biliminin kendileri açısından taşıdığı yarar ve katkıının farkında değildiler.

XIX. yüzyıl başlangıcından 15-20 yıl öncesine dek, coğrafyanın geçirdiği sürece bir göz atacak olursak, kısaca şöyle diyebiliriz: Bu dönem içerisinde coğrafyacıların düşünce biçimlerinin oluşumunda "alan" önemli bir rol oynamıştır. Yani alanın etkisi son derece belirleyicidir.

Coğrafyacıların dünyayı parçalara ayırmalarında iki temel neden söz konusudur. Birincisi, betimleme sorununu basitleştirmek; ikincisi, farklı alanların karşılaştırılması görevini kolaylaştırmaktır. Alanla ilgili coğrafi araştırmalar, temelde doğal özelliklere göre sınıflandırma çabası idi, bireşimsel olmaktan çok çözümsel idi, işlevsel olmaktan çok karşılaştırmaya dayanmaktaydı.

XIX. yüzyıldan yakın zamana kadar gerçek anlamda bilimsel coğrafya olarak kabul edilen coğrafyanın içeriğini, "bilmek için bilmek" (le savoir pour le savoir) kavramı oluşturuyordu(5). Bu ekol, Alexandre HUMBOLD'un (1769-1859) araştırmaları ile oluşmuş ve bu görüşü benimseyenler tarafından geliştirilmiştir. Bu düşünce biçiminin nitelediği coğrafya, önce Almanya, daha sonra da Fransa'ya ansiklopedik tipte bir pedagojik tartışma gibi yayılmaya başladı ya da birbiriyle az çok ortak bağları bulunan birtakım elemanların taunlamalarının sıralaması gibi bir bilimsel tartışma görünümünü aldı. Fakat, burada coğrafyanın uygulamaya yönelik stratejik politik, ekonomik ve kültürel yöndeki sonuçlarının bilinçsiz olarak maskelenmesi söz konusudur. Bir coğrafya teziinde toplanmış olan tüm bilgilerin hiçbir zaman neye, kime yaradığı, sorusu sorulmamıştır. Bunun sonucunda, ister üniversite, ister üniversite dışında olsun, kamuoyu gözünde coğrafyanın, diğer disiplinlere oranla pratiğe uygulanamayan bir bilim olduğu kanısı uyandırılmıştır(6). Coğrafya biliminde bilgikuramın bugüne dek oluşmamasında en büyük payın Fransız coğrafyanın babası sayılan Vidal de la BLACHE'a (1845-1918) ait olduğunu belirleyen Yves LA-COSTE(7), görüşlerini şöyle dile getirmektedir. BLACHE, bölgesel coğrafyayı gündeme getirirken coğrafya bilimini de politika dışına çıkarması ile tüm dünyada isim yapmıştır. Ona göre bölgenin ayrıntılı betimlemesi, coğrafya biliminin en önemli bilim olma nedenidir. Yazara göre, Vidal de la Blach "bir bölgenin peyzajlarının, doğal verilerinin ve insan etkinliklerinin uzun bir tarihsel süreç içinde birbirleriyle iç içe girmiş olmalarının nasıl bir sonucu olduğunu göstermektedir". Böylece Blach, en büyük önemi, çok uzun zamanlardan bu yana peyzajlarda ortaya çıkmış olan tüm olgulara, doğal olguların kalıcı uzantılarına ya da eski tarihsel gelişimlerin sürekliliğine vermiş oluyor. Buna karşılık çok yakın zamanda oluşan sosyal ve ekonomik gelişim ya da değişimlerin ortaya çıkardığı tüm olguları betimlemeden soyutlayıp, dışlıyordu. Diğer yandan BLACHE "determinist" görüşü yıkmıştır. Determinist görüşe göre, doğa koşullarının insan üzerinde belirleyici doğrudan bir etkisinin olması söz konusudur. Blach'a göre ise, bir ülke birtakım bölgelerden oluşmaktadır, bir parçalanma söz konusudur. Çünkü ülkeyi oluşturan belirli sayıdaki bölgeleri, birbiri ardına yazmak ya da onlardan birini ele alarak bu bölgenin relief, iklim, endüstri, kültür ve buna benzer birtakım verilerini analiz etmek gerekmektedir.

Bu yaklaşım günümüzde toplum üzerine tüm tartışmaları, tüm sosyal, ekonomik ve politik algılamaları derinden etkilemektedir. Ayrıca, alansal farklılaşma sorunlarının ortaya konulmasını da engellemektedir. Çünkü, tartışmasız bir şekilde, alanın belli bir biçimde ayrılmış olmasına olanak sağlamaktadır. Yine bu görüş, coğrafi araştırmayı belirli bir bölgede sınırlandırırken tek düzeyde bir alansal kavramsallığı gündeme getirmektedir.

Kuşkusuz Coğrafyacılar Vidal de la BLACHE'tan(8) bu yana, insanların belli ortamlarda değişik eylemler gösterdikleri gibi, değişik ortamlarda aynı yönde faaliyetler gösterdiklerinin, kendi kendilerine yeterli olabileceklerinin bilincine vardılar. Bu yeni bilinçlenme düzeyine göre, coğrafi bir "determinizm" yoktur, yani, doğal ortama insan topluluklarına doğru düzenli bir etkileycilik söz konusu değildir. Fakat doğal ortamlar iyi yaşam koşulları doğrultusunda düzenlendiğinde, yararlanma yönünden çok değişik olasılıklar sunmaktadırlar. İşte bu düşünsel biçim, determinizmi yadsırken "possibilizm" olgusunu, olaylara yeni bir yaklaşım yöntemi olarak gündeme getirdi(9). Possibilist kavram ilk kez Lucien FEBVRE tarafından ileri sürülmüştür. Fakat bu kavramın oluşumunda Vidal de la BLACHE'in ve DEMANGON'un etkisi yadsınmaz.

Daha sonra özellikle, 1950'lerden bu yana, başta Fransız coğrafyacılarından Pierre GEORGE ve Jean DRESCH olmak üzere pek çok araştırmacı diğer sosyal bilimlerle coğrafya arasında (tarih-ekonomi sosyoloji) köprüler kurarak Vidal de la BLACHE'tan bu yana üstü kapalı kalmış kentsel ve endüstriyel olayları incelemeye koyulmuşlardır. Bu araştırmalarda insan olgusuna fiziksel olayların ve olguların etkisinde çok daha büyük bir önem verilmeye başlanmıştır.

1960'lı yılların hemen başlarında üniversiteli coğrafyacılar arasında nicel yöntemlerden ve Anglo-Sakson sosyolojisinden büyük ölçüde etkilenen ve kısa zamanda büyük başarı kazanan bir neo-liberal akım gelişti. Vidalien coğrafya ne kadar sosyal bilimlerle ilişki kurmayı reddetmişse bu Yeni Coğrafya (New Geography) nin savunucuları, bu bilimlerle o kadar çok ilişki kurmak istemişlerdir. Yves LACOSTE (10) bu yeni uygulamayı coğrafyanın gelişiminin sonucu olan coğrafya ile ilgili görüşlerini şöyle açıklamaktadır: "...son 15-20 yıldan bu yana, daha pek önemsenmeyen coğrafya bilimiyle ilgili araştırmalar A.B.D.'de çok hızlı bir şekilde ve elverişli koşullar içinde gelişmektedir. Ulusal Coğrafya Dernekleri (National Geographic Society) kurulmaya başlamış ve bunların başına emekli amiraller getirilerek çok uluslu şirketlerin yöneticileri tarafından idare edilmeye başlanmıştır. Bu yöndeki coğrafi araştırmalar daha çok ekonomistler tarafından gerçekleştirilerek pazarların yayılma alanlarının genişletilmesi yönünde olmuştur. Alansal (mekansal) organizasyonla ilgili daha sonra yapılan araştırmalar alan analizleri yaparak büyük kentlerin etki alanına giren bölgelerin ve buralara götürülen hizmetlerin etki alanlarını incelemiştir. Yani bir takım çıkarların yeryüzüne en kısa zamanda yayılmasında coğrafyanın kaçınılmaz bir araç olduğu değerlendirilmiştir. Uygulamalı coğrafyanın ortaya çıkardığı yenilikçi akım, nicel ya da teknokratik olarak adlandırılmaktadır ve düşünce biçimini

matematik çözüm formülü üzerine oturtmuştur. Bu coğrafya, acaba coğrafya'nın sorunlarını çözebilecek mi? Gerçekten bu soru her zaman sorulacaktır. Çünkü, bugün dünyada çok yönde dalbudak salmış, yeryüzünü kapsayan diyalektik bir bunalım vardır (sanayileşmenin getirdiği çevre kirliliği sorunu, kentleşme-gecekondulu olgusu, nüfus patlaması, insanlar arası eşitsizliğin tehlikeli boyutlara ulaşması ve gittikçe büyümesi v.b.). Bu bunalım yalnızca zaman içinde ilerlememekte, aynı zamanda alan içinde de kendini hissettirmektedir. Yeryüzünde hep aynı görünüm-lerde ortaya çıkmamakta, tam tersine zaman zaman çok farklı yapılar alırken zaman zaman da biri diğerine bağlanabilmektedir. Sonuç olarak, değişik yerlere göre, global diyalektik bunalımın çok değişken yapılarını, tarihsel gelişimi içinde ve onun alansal belirlenmesini yeryüzü düzeyinde ulusal ya da bölgesel olarak anlayabilmek çok önemlidir. Bu durum, coğrafyacıların başta gelen sorumluluklarından biridir. Çünkü coğrafyacıların doğrudan ya da dolaylı olarak araştırmalarının en önemli objesi olan araştırma alanı içindeki insanlara karşı sorumluluklarının bilincinde olması gerekmektedir. Onlara bazı şeyleri öğretmek zorundadırlar; insanlar herhangi bir alanda bulduklarına göre tek bir hücre ya da tek bir bölgede mi bulunmaktadırlar? Buldukları bu yer ister nitel yönüyle, ister dış görünümüyle olsun hangi ölçüde çok farklı ve çok büyük sayıda alansal bütünlüğe bağlıdır. Örneğin, hangi köyde, hangi belediye sınırları içinde, hangi ilin idari etkisi altında, hangi ovalık ya da dağlık bölgede? Akdeniz iklim bölgesi etkisinde mi? içinde buldukları koşullar daha çok dış etkilerin bir sonucu mu? Coğrafyacıların ilk aşamada gözle görülmeyen tüm gerçeklerin ortaya konulmasında yardımcı olmaları gerekmektedir. Son yıllarda sosyal bilimlerin bir çok uzmanının coğrafya bilimini saldırganlık ölçüsünde küçümsemeleri, coğrafyacıların kendi disiplinleri doğrultusunda yapmaya başladıkları çok yönlü analizlerden sonra görülmeye başlanmıştır. Özellikle coğrafya bilimine karşı ortaya çıkan bu tavır aynı alanla ilgili uygulamaların yaygın olduğu disiplinlerde daha çok gözlenmekte ve ortaya çıkmaktadır. Örneğin, bölgesel analiz yapan ve alansal ekonomi ile uğraşan ekonomistlerde, kentsel sorunlarla uğraşan hatta araştırma ve anlatımlarını banliyölerin dışında kırsal kesime kadar uzatan sosyologlarda, yakın zamanlarda moda olan doğa-insan ilişkilerini kendi tekellerinde tutmak isteyen ekolojist ya da kentbilimci ve tarihçilerde görülmektedir.

Bu yaklaşımda unutulmuş bir şey vardır; o da, coğrafya biliminin temel görevlerinden birinin, çok farklı bilimler tarafından analiz edilen olaylar arasındaki karşılıklı alansal etkileşimleri araştırmak olduğu ve bunun da coğrafya disiplini tarafından yapılması zorunluluğudur. Bu, onların her birinin kendilerine özgü bilgikuramsal değişmezliklerini içerir. O halde, coğrafyacılar doğrudan ortaya çıkan çelişkili durumların açıklamasını yapmak görevini üstlenmek durumundadırlar. Bunu yaparken, statik ve soyut yaklaşımlardan kaçınmak zorunludur.

Olayların çok hızlı geliştiği, çok hızla gelişen çelişkilerin ortaya çıktığı ve insanların kafalarının kurnazca karıştırıldığı günümüzde, yeryüzü ölçeğinde yapılması gereken coğrafi analizlere, bugün dünden daha çok gereksinim vardır.

Bibliyografik kaynaklar ve notlar

- (1) LACOSTE, Yves: **Géographie du Sous-Développement** PUF Yayınevi, Paris, 1976, s. 49.
- (2) TÜMERTEKİN, Erol: **Beşeri Coğrafyaya Giriş**, İstanbul, 1978. "İst. Üniv. Coğr. Enst. Yay.,": 100."
- (3) LACOSTE, Yves: **La Géographie Ça Sert d'Abord à Faire la Guerre**, François Maspero, Paris, 1976, s. 7-13.
- (4) SOUZA, Anthony, R.de- PORTER, Philip, W.: **The Under-Development and Modernization of the Third World: Attributes and Theories of Underdevelopment** A.A.G. Resource Paper, No: 28, 1974.
- (5) LACOSTE, Yves: **La Géographie Ça Sert...**, s. 11.
- (6) Burada Friedrich RATZEL'in (1844-1904), Anthro-Geographie adlı yapıtının bugün bile beşeri coğrafyayı etkilediğini ve onun birtakım kavramlarını kullanan H.J. MACKINDER ve A.T. MAHAN'ın coğrafya bilimine katkılarını vurgulamak isteriz.
- (7) LACOSTE, Yves: **La Géographie Ça Sert...**, s. 49-51.
- (8) Bununla birlikte hemen belirtmek gerekir ki, Vidal de la BLACHE Fransa'nın en büyük coğrafyacısı değildir. Ondan önce Elisée RECLUS (1830-1905) vardı. İlk kez kent, endüstri, ekonomik ve sosyo-ekonomik, sosyo-politik sorunlara ağırlık veren o olmuştur. Üniversite dışında da çok büyük ün yapan RECLUS, Fransa dışına sürüldüğünden bir ekol yaratamamıştır.
- (9) DERRUAU, Max: **Précis de Géographie Humaine** A. Coline, Paris, 1963, s. 5-27.
- (10) LACOSTE, Yves: **La Géographie Ça Sert ...**, s. 111-117.

Résumé

L'aperçu Epistémologique de la Géographie de nos Jours

La géographie est une science de l'homme, depuis qu'existe l'humanité. Elle étudie des problèmes complexes qui apparaissent parallèlement aux divers changements et s'affirme comme un outil fondamental de l'homme.

Jusqu'à une date récente, on ne s'est pas préoccupé des questions épistémologiques relatives à la géographie. Cet aspect de la géographie n'a pas été étudié ni réfléchi d'une façon systématique dans les milieux universitaires et il n'y a pas eu de sensibilisation à cette dimension de la géographie dans l'opinion publique.

Par conséquent non seulement chez les experts des autres sciences sociales mais aussi chez les géographes eux-mêmes il n'y a pas eu d'image juste ni complète de l'identité scientifique de la géographie.

Surtout on n'a pas bien saisi les dimensions socio-culturelles, politico-économiques de la géographie et son effet sur la société.

Dans cet article l'auteur précise que la géographie ne doit pas viser "le savoir pour le savoir" et doit dépasser la description pure et formelle des problèmes qu'elle étudie, et donc se placer dans une perspective explicative plus complète, tout en ayant la conscience de ses fondements épistémologiques et des raisons sociales de son existence dans le monde actuel.